

УДК 1 (091): 177.6: 316.33.300

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v057.2025.18>

О. Л. Янішевський

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-3493-7545>

аспірант кафедри філософії та політології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

СИНТЕЗ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД РОЗУМІННЯ ЛЮБОВІ Й КОХАННЯ У ЗАХІДНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Постановка проблеми. Любов як екзистенційний аксіологічний феномен є інтегральною частиною людської екзистенції, причому, на відміну від вузького еротичного значення, в широкому розумінні охоплює соціальну взаємодію з суспільством в цілому. Така взаємодія може бути різною в залежності від культури, історичної епохи, значення тієї чи іншої особистості в житті конкретної людини, а також власних світоглядних переконань, які більшою чи меншою мірою узгоджені з аксіологічним стандартом людства. Оскільки любов є темою досить специфічною за рахунок її взаємоузгодженості з конкретним історичним періодом та превалюючими на той час міфічними, релігійними та культурними традиціями, бачення любові формувалось відповідно з впливом вищезазначених умов, а разом з ним встановлювалися і переосмислювалися засадничі уявлення про антропологічну метафізику та етику. Розуміння метафізичної площини філософської традиції Заходу, відповідно, прямо впливало на соціальну взаємодію, а також аксіологічно-етичну думку, що є правильним, а що ні. Зрештою, саме уявлення того, що є благом для людини та як побудувати таке суспільство, де щастя може бути здобутим кожною людиною, прямо залежить від розуміння, що робить людину щасливою, що є есенцією її духу, душі. Відповідно, любов, в різних формах і інтерпретаціях, споконвічно вважалась одним із ключів до досягнення щастя.

Розуміння еволюцій любові у кожній із концепцій певного історичного періоду, а також їх відповідне співставлення є необхідним не лише для прослідковування тих чи інших трансформацій концептів, але й пошуку істинного, найбільш повного значення любові. Важливим є також і сучасне переосмислення концептів любові з розумінням спрямованості філософій ХХІ століття задля подальшого реагування на поточні теоретичні та практичні дослідження з метою конструктивної критики існуючих напрямів. Така критика, а також запропонований автором новий напрям може надати змогу сучасним філософам перефокусувати ідеї *сучасності* або доповнити їх задля пошуку істинних, спільних

та резонансних для всього людства, основ любові. Причому, правильне висвітлення проблематики дослідження любові виявляється неможливим без сучасного комплексного аналізу філософій та відповідної рефлексії з подальшим синтезом та можливим оновленням досі стійких світоглядних позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен любові та кохання досліджувався від часів античності (Платоном та Арістотелем), Середньовіччя (Святий Августин, Томи Аквінського), Нового часу (І. Кант, Фрідріх Ніцше, З. Фройд, Е. Фромм, В. Франкл), до сучасності (К. Дженкінс, Белл Хукс, Ю Габермас, С. Джозеф). Зокрема, в останніх дослідженнях (К. Дженкінс, Белл Хукс) любов розглядається як феномен, що немає соціально-усталеного визначення, тому нівелюється правильною можливістю розрізнення того, що є любов'ю правильно, а що ні. Ю Габермас вбачає місце любові як частину життєсвіту (культури і взаємовідносин), а не системи (права, закону, тощо), функцією якої є комунікативна дія (взаєморозуміння), важлива для соціального інтерсуб'єктного діалогу і гармонійної організації суспільства. С. Джозеф розглядав присутність любові у житті людей як подолання відчуженості та як спосіб досягти автентичності, відображення внутрішніх я у соціальний аспекти. Серед інших, публікації та твори Тхіть Ньят Хань та Сакйонга Міпам Рінпоче фокусуються на тому, що любов та кохання мають приносити натхнення та продукувати доброчесність та доброчинність у повсякденному, духовному та соціальному просторах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Станом на зараз, особливо в україномовних джерелах та від україномовних дослідників, відсутній сучасний аналіз інтерпретації любові (особливо без посилань на російські чи білоруські джерела) західних традицій з урахуванням впливу *християнства*, а також сучасних авторів-філософів, котрі піднімають важливу тематику любові у вузькому значенні "кохання", а саме одностатевих та полігамних стосунків, а також пропонуючи *принципово нове осмислення любові*. Аналітично-компара-

тивний аналіз з сучасної точки зору, важливий сам по собі, доповнюється і критикою основних існуючих концепцій. Слід зазначити, що пошук істинної сутності любові є і досі невирішеним питанням, тому, базуючись на дослідженнях та компаративному аналізі західних філософій, формування основи власного концепту і задач, які він має вирішити, привносить особливу наукову новизну. Важливим доповненням буде огляд і сучасних, маловідомих в окремих колах, філософських поглядів Заходу як частина аналізу всеоб'ємного, включно із сучасністю, надбання людства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософсько-релігійних традиціях любов розглядається як особливий екзистенційний метафізичний феномен, котрий не лише розмиває попередньо усвідомлені границі власного Я з відповідним як мінімум духовним злиттям з Іншим, але й часто зазначається як саме джерело Життя, як онтологічна і виключна відповідь на будь-який екзистенційний виклик, що ставить перед собою людина. Звісно, в залежності від історичної Доби людства та географічної приналежності (й відповідних культурних традицій), інтерпретація любові різнилась за змістом, формою та онтологічно-антропологічною функцією.

З часів античності і до сучасності розуміння любові та її екзистенційної (навіть сотеріологічної у релігійному значенні, зважаючи на вплив християнства) ролі еволюціонували на основі попередніх мислительських здобутків. На нашу думку, історіологічне освітлення тих чи інших фундаментальних філософських розумінь любові, притаманний західній традиції, а також відповідний компаративний історіологічний аналіз трансформацій інтерпретацій дозволяє не лише здійснити історичний екскурс у філософію для збереження надбань людства та надати відповідну сучасну критику, вивчивши надбання людства за всі минулі періоди, але й допомогти наблизитися, якщо не віднайти, істинну цінність любові, переосмисливши тогочасні тлумачення її суті та ролі задля досягнення визначеності того, як саме любов, в якій своїй формі може бути використана задля власного і суспільного блага, і чи взагалі можливе її повноцінне практичне застосування у деякі чи усі виміри людського буття.

Для визначення основних концептів розуміння любові *античності*, оберемо Платона та Арістотеля як представників цього періоду. Також, вважаємо за необхідне розглянути вплив християнства як наймасштабнішої (станом на зараз) релігії, яка революційним чином вплинула на подальші уявлення про любов.

Платон у праці “Бенкет” розвинув таку концепцію любові, втіленням, прагненням та благом

якої є її три основних незалежних, але пов'язаних між собою інтегральних структур: безпосередньо, любов, Ерос та краса. За визначенням Платона, сама любов – це “прагнення родити і творити в красі” завдяки поєднанню чоловічого та жіночого начал, де творення відповідає за чоловічу частину, а родження – жіночу [1, с. 93]. Людина любляча є людиною, яка *творює*, причому найбільш люблячою вона є тоді, коли “вагітна і тілом, і духом”: тобто, така, котра і має дітей, дала фізичне родження нащадкам, а також яка залишає після себе плоди креативної творчості [1, с. 97–101]. Ерос же є прагненням людини до божественної краси, в результаті якої людина набуває тих чи інших добродісних якостей – мудрості, справедливості, розсудливості, любові тощо. Причому, Ерос проявляється індивідуально по-різному в залежності від ступеня (від першого, найнижчого до четвертого, досконалого) прагнень до краси:

- 1) прагнення до краси тіла іншого (еротична привабливість);
- 2) прагнення до краси душі і тіла іншого (еротична та духовна привабливість);
- 3) прагнення до філософії та науки (краса мудрості);
- 4) осягнення краси (релігійне пізнання) [1, с. 103].

Цікавим спостереженням є те, що любов є своєрідним орієнтиром людини до досягнення Блага, такої трансцендентності ідеї-стану, який робить людину щасливою, причому Краса (в божественному значенні) є черговою сходинкою до її досягнення. Людина автентична, котра буде виявляти і втілювати свої творчі прагнення у зовнішній світ, буде не лише жити в любові і з любов'ю, але й сягне відразу декілька сходинок-чеснот на шляху до Блага, що, окрім краси, включає і справедливе життя (таке, де кожна людина робить своє згідно із своїми задатками та схильностями) [2]. Додатково зазначимо, що одностатева любов у вузькому розумінні як кохання, за Платонівським мисленням, є прийнятною і не є забороненою, навіть з певними контекстами того, що кохання такого типу спрямоване більше на душу, ніж на тіло, що є навіть схвальним. Полігамія, за Платоном, не мала бути заборонена вкрай, але не заохочувалась, оскільки репродукція мала контролюватися державою задля підтримки усіх складників того, що робить державу цілісною [2].

Щею іншою, але схожою концепцію любові пропонував і Арістотель, де любов могла приймати незрілу форму як пристрасть (любов еротична, така, яка мало контролюється), так і зрілу як етична добродісність, де любов проявляється як здатність душі до балансування між пристрастями та прагненням до досконалості. Суть

любові пояснюється як прагнення добра для інших, тобто така, пояснення якої можна знайти у розумінні “братня любов”, “любов до ближнього”. Досліджуючи Аристотелівські міркування у “Нікомаховій етиці”, любов в широкому значенні можна ототожнити з поняттям “дружба”, яка також є есенцією щастя [3]. Щастя у Аристотелівському визначенні є ніщо іншим, як “найвище, найпрекрасніше...благо” [3, с. 26]. Щасливою або блаженною є та людина, яка “діє згідно з довершеною доброчесністю і хто достатньо забезпечений зовнішніми благами...впродовж повного життя” [3, с. 31–32]. Кохання (в класичному розумінні) не проблематизувалось Аристотелем ні з точки зору статей, ні полігамності, але й розуміння міри, “середини” у стосунках є те, що має слугувати як фундамент для любові в цілому, не допускаючи повного розбещення та хаосу у відносинах [3].

З появою християнства та його подальшим стрімким поширенням, завдяки неухильному місіонерству й резонансно-толерантним аксіологічним принципам, сформувались і нові уявлення про любов. Християнство, як і будь-яка релігія, мала особливий вплив на людство завдяки сотеріологічному та догматичному аспектам у Бозі як Вищому сенсі життя та Істині, але його закріплення було б неможливим без безумовної любові як його основи, самого фундаменту цієї релігії. Проголошення Христом як релігійної постаті, Земною іпостасю Бога (згідно християнства) з особливою філософією “Люби ближнього свого як самого себе” (Матвія, 22:37–39) в сукупності з аксіологічними устоями, завдяки яким людина могла досягти божественного щасливого стану («Бог є любов, і хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі, і Бог перебуває в ній» (Івана, 4:16)) здійснили масивну трансформацію у екзистенційно-онтологічному та ціннісному просторах людства [4]. У християнстві, любов є вольовим та дієвим втіленням милосердя, толерантності та емпатії в думках та діях. Важливо зазначити, що, на відміну від інших релігій, любов (окрім безпосередньо віри) у християнстві виступає як релігійна сотеріологія. Той, хто любить Бога, Творця, саму Любов, не може не любити Його Творчість. Відкритість християнства до всіх прошарків суспільства, бідних чи багатих, спасіння тим, хто любить, толерує та є співчутливим і милосердним було одним із важливих факторів закріплення християнського релігійного впливу в добу Середньовіччя як у науковій (зокрема, філософія), так і правовій площинах людського життя [5]. Любов же у вузькому розумінні “кохання” не є наскрізним каменем у Святому Письмі (Біблія), проте окремі положення разом з катехизмами католицької, греко-католицької та православної

церкв однозначно утверджують єдиним, благим Богу, способом кохання між людьми – це тільки моногамні й геретересексуальні відносини, чоловік і жінка, до самої смерті скріплені союзом перед Богом – інші форми кохання недопустимі та грішні [6; 7; 8]. У християнському світогляді, розлучення є неможливим, і пара, незалежно від масштабів конфліктів чи непорозумінь між собою має вирішувати і працювати над своїми стосунками і шлюбом. Повторний шлюб можливий лише за умови смерті одного із шлюбного союзу. Зазначимо, що згідно з християнством, не всі мають одружуватися та мати дітей, бо є і такі, які ставлять любов до Христа на перше місце, перебуваючи у дівіцтві [6, с. 129].

Серед філософів *Середньовіччя* відмітимо Фому Аквінського та Святого Августина. Як зазначалось вище, безумовний вплив на філософію на мислителів здійснило християнство. Святий Августин у праці “Сповідь”, автобіографічно описуючи власне навернення в християнство, а також еволюцію переживань, міркувань та осяянь, що супроводжував той чи інший етап до навернення і пізнання християнства, розмірковував і про любов як духовне єство християнства, а також її дотичність до людського щастя. Так, Вищим Благом є Бог, і лише Він є джерелом справжнього щастя. Співзвучно з Платоном, Святий Августин віднайшов зв’язок між пізнанням і любов’ю: любов веде до пізнання, а пізнання зміцнює любов., Страждання для людини неминучі, якщо вона любитиме пристрасті, а не Бога (Вище Благо, Любов). Міркування Аристотеля та Святого Августина також часто співзвучні у етичному вимірі, де любов до інших визначається як дружня, добра, така, яка існує поза пристрастю і є доброчесним етичним устоєм:

– “Блаженний, хто любить Тебе, а друга свого любить у Тобі, а ворога свого до з любові до тебе” [9, с. 71];

– “...любов [є] джерело...доброти...” [9, с. 71].

Зазначимо, що міркування Святого Августина про кохання як один із типів любові загалом узгоджується з вищезазначеними християнськими висновками: сам філософ-теолог, за життя, страждав від бажань плотських утіх, і, пізнаючи Бога все більше, підходив до розуміння того, що любов до Бога є вищим за будь-які тілесні втіхи, котрі можуть лише відволікають від такого пізнання.

Тома Аквінський, у праці “Сума теологій”, концептуально новим по відношенню до Святого Августина та попередників відносить Бога як “Першу доброту”, причому саме добро є причиною любові та бажання. Відповідно, любов має проявлятися у певному порядку, де любов до Бога має бути першою, а до ближнього – прояв-

лятися через Бога: без любові до Бога неможливо правильно любити ближнього. У визначенні безпосередньо любові, Тома визначає її як свідомий вибір волі, яка має тягнутися до Першого добра – Бога [10]. Відповідно, усі чесноти людини (мудрість, справедливість, тощо) – є формою любові, “основною причиною всіх інших чеснот” [11]. Така філософія досить схожа на міркування Святого Августина, котрий запропонував особливу ієрархію любові в контексті від любові до світу (прив’язаності) до любові до Бога (як найвищу та найпершу), тоді як Тома Аквінський вбачає такий порядок через метафізичну першість добра. Розуміння кохання збігається в цілому з християнським розумінням, з важливим філософсько-релігійним контекстом того, що кохання, як і любов в широкому розумінні, є доброю, якщо благоугодна Богу. Еротична компонента, хіть, пристрасть, є низьким щаблем любові, тоді як союз, який проявляється у взаємодопомозі, підтримці та самовідтворенні є благим.

Розуміння любові філософів *Нового часу* (XVII–XVIII століття) ознаменувались раціонально-етичними її сприйняттям, серед них, у межах своїх цілих філософських систем, особливі пояснення любові надали Бенедикт Спіноза та Іммануїл Кант. Філософський погляд на світ Б. Спінози відбувався через Бога як одну і єдину субстанцію, яка є самопричиною усього: а отже, весь світ, як матеріальний, так і метафізичний, походить від Бога і є таким, який є завдяки ідеї Бога та Його існування саме в такій формі. Особливим, навіть революційно-провокативним є пояснення того, що любов, як і воля, і розум, та будь-які інші “ідеї Бога” (в значенні Буття як Воно є) – це “*natura naturatas* (природа пасивна, створена), а не *natura naturans* (природа діюча, творча), бо все випливає із нескінченної природи Бога і Бога як першопричини” [12, с. 25]. Раціоналізм у міркуваннях Спінози поєднується з теологічним баченням світу, де є Бог як першопричина, яка є водночас і втіленням усього Буття: а отже, сама людина не є вільною у класичному розумінні, її природа і вона сама є детермінованою Богом. Разом з тим, якщо особистість усвідомлює причинність своїх думок, дій, станів та діє узгоджено, гармонійно зі своєю природою, тоді вона стає вільною. Думка Б. Спінози відносно визначення та суті любові досить радикально різниться від інших: “любов є радістю, що супроводжується ідеєю зовнішньої причини” [12, с. 121]. Стан любові “можливий тільки тоді, коли у індивідуума є ідея коханої/бажаної” [12, с. 37]. Зовнішня причина може бути як людина, так і предмет, так і сама ідея, яка дає радість людині. Причому, Б. Спіноза критикує

мислителів, які визначали любов як бажання єднання люблячого з предметом любові (або розчинення у ньому) – радше, це властивість любові. Любов в широкому розумінні може існувати і без такого бажання, а отже, зміст любові як бажання розчинення є недоречним. Цікавим є те, що у “Етиці” Б. Спіноза визначає благо як “бажання робити добро тому, кого ми жаліємо”, а жалість є розуміння певної недосконалості або браку чогось у когось [12, с. 127]. Звідси, і бажання людства до вищого добра – до суспільного добра. Любов у вузькому значенні кохання не є предметом морального дискурсу для Б. Спінози, але будь-яке кохання рахується як добре, якщо не діє як слідування та розчинення в тваринному: в такому випадку, втрачається розум, а отже, людина перестає бути як вільною, так і радісною. Будь-яке кохання, яке сприяє добробуту та духовному зросту закоханих, є благим і добрим.

Іммануїл Кант у “Критиці сили судження” розглядає любов у двох формах: любов естетичну та любов моральну. Любов естетична може стосуватися як живий, так і неживий світ, і проявляється як задоволення від естетичного споглядання прекрасного. Прекрасним “є те, що подобається в самому обговорюванні... [а отже] мусить подібатися без усякого інтересу” [13, с. 141]. Водночас, в розумінні любові до інших (любов моральна), а не любові в цілому (включно з любов’ю до природи, до неживого), І. Кант пояснює любов як “максиму доброзичливості (практичної любові), яка проявляється у доброчинності” [14, р. 244]. Причому, філософ чітко розмежовує поняття та ролі поваги і любові, де перша спричиняє певну дистанцію між людьми, а друга нівелює її [14, р. 244]. Важливим є формулювання етичного закону досконалості, який наслідує християнський постулат “Люби ближнього свого як самого себе” – любов за такого контексту набуває імперативної форми і має стати моральним обов’язком для себе та інших. Любов має здійснювати три функції:

- доброчинну (поставити собі за мету робити добро собі та іншим в міру можливостей);
- вдячну (активна відповідь добром на добро та визнання-схвалення того, хто здійснив тобі добре);
- співчутливу (практична емпатія, яка виявляється не лише у співчутті мислительному чи навіть слові, але й у дії, теж, в міру можливостей задля полегшення страждань страждаючого) [14, р. 244–251].

Іммануїл Кант не зачіпав нормативність та сутність кохання як еротичного вияву любові, розкриваючи останню у більш широкому значенні як максиму морально-практичної доброзичливості. Разом з тим, судячи з численних постула-

тів та тверджень відносно того, що є моральним, а що ні, і за яких умов проявляється та сама максима (законність серед інших), ми можемо зробити контекстуальний висновок, що лише класичні відносини між гетеросексуальними людьми в повній мірі підпадають під категоричний імператив любові за міркувань того, що полігамні стосунки можуть важко контролюватися рівноцінно для кожного із учасників такого союзу, а одностатеві – не призведуть до самовідтворення.

Найвидатнішими філософами Нового часу XX століття – початку XXI, які поділилися своїми поглядами про любов та кохання можемо вважати Зігмунда Фрейда та Еріха Фромма. Зігмунд Фрейд, представивши психіку людини у моделі взаємозв'язку психічних структур Я (свідомість), Воно (тваринні інстинкти) та Над-Я (моральні устої, суспільні правила), а також представивши Ерос як потяг самого органічного життя до його самопідтримання, а лібідо – як психічну енергію сексуального потягу, здійснив неабиякий вплив на філософські та психологічні тогочасні антропологічно-метафізичні міркування. В основному, любов у розумінні Фрейда розглядається у її вузькому еротичному значенні (кохання) – така, що призначена для самовідтворення людства, де лібідо слугує певним “паливом” такого потягу до Іншого. За умови спрямованості лібідо на себе любов трансформується в нарцисизм. В широкому розумінні З. Фрейд розумів любов як основу органічного життя, таке, що протистоїть Танатосу (неживому): за думкою психоаналітика та мислителя, неорганічне еволюціонувало в органічне, але органічне, будучи свідомим, прагне еволюціонувати далі, але й водночас страждає, насправді прагнучи повернутись до неорганічного стану. Свідомість як феномен не дає можливості людині бути щасливою саме тому, що повернення в неорганіку, в стан спокою, і є її початковий стан, що означає смерть свідомості [15]. Разом з тим, антропологічна любов в широкому значенні має два види: генітальна (утворення нових сімей) та цілестримувана (важлива для культури в цілому, любов дружня) [16, с. 51]. Як представник Нового часу, З. Фрейд одним із перших стверджував, на основі психоаналітичних досліджень, що полігамія та одностатеві відносини є цілком природним потягом сексуальної енергії і, відповідно, саме культура змушує лібідо до придушення таких потягів [16].

Еріх Фромм, в свою чергу, не поділяє думку про любов із Зігмундом Фрейдом, критикуючи його у своїх філософських трактатах. Любов, за визначення філософа у праці “Мистецтво любові” – це така “активна, творча діяльність”, спрямована на досягнення щастя кожним через духовний зріст себе та Іншого, вміння бути та

приймати інших такими, як вони є. Еріх Фромм розрізняє братню любов (любов до ближнього), любов до батька (любов з умовами, оскільки батько задоволений лише, якщо діти слідують його очікуванням), любов до матері (безумовна любов), любов до Бога (релігійна любов), любов до себе (прийняття себе) та любов-кохання (любов еротична). Основні компоненти будь-якої із типів любові характеризуються основними чотирма компонентами: “відповідальність”, “турбота”, “знання” та “повага”. Гармонійна взаємодія компонентів є діяльним відображенням любові у світ: турбота та відповідальність дозволяє відповідально турбуватися про об'єкт любові узгоджено із знанням душі цієї людини, а саме підтримувати правильний зв'язок з нею, причому поважаючи її як особистість з індивідуальними потребами та особливостями. Розглядаючи любов еротичну, вона, як і інші типи любові, дозволяє досягти особливого “злиття” особистостей, “єдності”, але такої, за якої зберігається “цілісність особистостей” [17, с. 47]. Суб'єкти кохання, через еротичну привабливість до тілесного, пізнаючи душу один одного, яка є змінним таїнством, мають змогу полюбити усе людство через любов до коханої людини. Таке положення не є виключенням для будь-якої із типів любові: навіть через справжню любов до себе можна полюбити усе людство [17].

Важливим, на нашу думку, є представлення філософів XXI століття, серед них філософинь Белл Хукс та Керрі Дженкінс. Керрі Дженкінс у своїй праці “Що є любов і чим вона могла б стати” зважає на гіперфіксацію попередних дослідників-філософів на любові як психічному чи метафізичному феномені, причому не включаючи її біологічні та соціальні виміри. Важливим зауваженням стане те, що К. Дженкінс фокусується виключно на дослідженні кохання (романтична любов). Так, станом на XXI століття, проведені наукові дослідження відносно закоханих людей виявили, що перебуваючи у закоханості, їх мозок продукує великі об'єми допаміну (поряд з іншими нейромедіаторами та гормонами). Дослідження показують, що хімічна активність мозку, особливо в період пристрасності, за науковим малюнком нагадує наркотичну залежність [18, р. 32]. Відповідно, з розвитком медицини та технологій, Керрі піднімає важливе етичне питання: чи є романтична любов суто біологічним феноменом? Чи здатна буде наука прямо впливати на стани закоханої людини: підсилювати пристрасність та любов до інших, або, навпаки, “знімати” стан закоханості, особливо, якщо остання не є взаємною, і людина перебуває в депресії? Прямої відповіді К. Дженкінс не дає, але звертає увагу на те, що станом на зараз,

людина розуміється як істота, що існує і є проявлена в матеріальному (біологічному), психічному (або духовному) та соціальному вимірах, а отже феномен кохання неможливо розглядати відірвано від будь-якого із вимірів. Відповідно, враховуючи достатність філософсько-психологічних пояснень любові як психічного феномену, а також підтверджені наукові дослідження (біологічні) впливу на стан закоханості через втручання допоміжних засобів, К. Дженкінс особливо зважає на соціальний аспект прояву кохання, пояснюючи, що соціально-когнітивна поведінка людини унікально формується за умов конкретного соціокультурного середовища, в якій вона перебуває – а отже, в залежності, наприклад, від географічно-правових умов, одні й ті ж особистісно-соціальні вияви кохання можуть викликати різні психічні стани, як радісний стан й психоз. Для подолання відчуженості кожним індивідом, важливо скомбінувати важливість усіх вимірів кохання – психічний, біологічний та соціальний й знайти спільний соціально-правовий консенсус, який враховує всі особливості людської природи та потреб кожного, і при цьому є морально-добрим. Як один із прикладів такого консенсусу, який дещо перетинається з міркуваннями З. Фройдом, соціальна гетеронормативність та моногамія як етичні норми не є відповіддю для всіх людей та заважає проявляти любов у повному її прояві – а отже, загальне сприйняття любові (кохання) має змінитись. Загалом, філософія визначає кохання як вияв таких синергічно взаємопов'язаних компонентів як “турбота”, “пклування”, “довіра”, “відкритість”, “ніжність”, причому не обмежуючи біологію людства у поточних культурних нормативах більшості: як полігамії, так і одностатеві шлюби мають бути дозволені та соціально прийнятні, не придушені релігією чи культурою [18, р. 52]. А отже, соціальна етика має бути переглянута по відношенню до біологічних знань для максимізації подолання відчуження людиною та спроможності досягнути щастя кожним.

белл хукс (як і К. Дженкінс) зважає на те, що поточні розуміння любові як надбання дослідників-попередників часто містить в собі компоненту містичності, невідомого, особливого типу пристрасті або радості, або натхнення: відсутність чіткої детермінації любові не дає змоги зрозуміти, що є любов'ю правильною, а що ні. Таке ставлення до інтерпретації любові і її проєкції на суспільство через сучасні медіа дозволяє маніпулювати любов'ю вигідним для конкретної культури способом. Найбільшою небезпекою відсутності точного визначення любові є неможливість розрізнити любов істинну супроти, наприклад, любові-токсичної чи аб'юзивної любові,

а тому жертви таких відносин не завжди будуть усвідомлювати нездоровість таких відносин, незалежно від того, чи є така любов романтична, дружня, тощо. Відповідно, людство має чітко розуміти, що таке любов – і белл хукс доповнює компоненти любові Е. Фромма двома новими “розуміння/довіра” та “відданість/прихильність” [19, р. 4]. Філософія белл хукс і подалі перекликається з філософією Е. Фромма: істинна любов у широкому значенні є “волею розширювати власне «я» з метою плекання власного або духовного зростання іншого”, яка веде до “революційного зростання особистості”, а любов до себе є фундацією любові до інших [19, р. 4; р. 188]. Не полюбивши себе, неможливо полюбити в повній мірі й інших: брак любові до себе буде вимагати цієї любові (і її постійних доказів) від суб'єктів любові. При цьому, белл хукс зауважує, що станом на зараз сприйняття романтичної любові побудоване на патріархальному світогляді беззахисності жіночої половини, де жінка має довіряти сильному чоловіку. А отже, соціальну модель інтерпретації любові потрібно змінити на таку, де кожен її учасник є суб'єктом, де існує міжсуб'єктний діалог, повага та взаєморозуміння. Будь-яка форма кохання, узгоджена з принципом духовного зростання, основою якого становить моральні надбання людства у вигляді чеснот, а також вищезазначених компонент любові має бути соціально прийнятною та проявленою у суспільстві.

Висновки. Еволюція любові та кохання західної традиції пройшла складну трансформацію від античності до сучасності. Співставляючи концепції досліджених мислителів, бачимо, що за спільну основу можемо прийняти одностайність у приналежності кохання як такого виду любові, котре, завдяки еротичній тязі як мінімум до тілесного здатне допомогти людині не тільки позбавитися відчуженості, але й відчутти певну синергію з Іншим, краще пізнаючи самого себе та людство, й цілий світ. Краще розуміння людської природи надає можливість до такої саморефлексії, в результаті якої пробуджується толерантність, емпатія, милосердя та прийняття власної та унікальності інших. Також, спільною основою всіх концептів розуміння любові в широкому сенсі можемо прийняти таку властивість любові, як допомога подолання відчуженості, духовний ріст та взаємодопомогу. Основними компонентами любові, котрі вбачаємо як спільні, є “знання”, “турбота”, “відповідальність”, “розуміння/довіра”, проте з виокремлення “поваги” як окремої, віддільної від любові сутності за визначення Іммануїла Канта, що протиставляється любові. На основі визначень про любов до іншого, спільним може слугувати визначення: *любов – це особлива*

активна увага до об'єкта любові (в значенні рівноцінного суб'єкта в любовних стосунках), проявлена усвідомленням й спогляданням його краси (унікальності) та прийняттям його знаної й незної природи, котра діяльно та мислительно спрямована як на власний добробут (матеріальний та духовний), так добробут цього об'єкта у їх соціальному су'язанні. Основною різницею між любов'ю в широкому значенні та любов'ю еротичною (романтичною) є особлива еротична тяга до споглядання тілесної краси об'єкта, яка водночас може підсилювати і тягу до пізнання краси духовної. Об'єктом любові може виступати як людина, так і цілий соціум, і навіть Бог.

Черговим висновком у дослідженні вбачаємо виокремлення наступних задач для подальшої еволюційної імплементації любові у суспільний простір:

- розробка прикладної та предметної основи, що є справжня любов і як проявляти її в соціальній та побутовій сфері;
- введення науки про любов у освітні програми, а також виховання батьків як додаткова освітня компонента, через яку батьки мають пройти;
- подальшу трансформацію соціального бачення любові з прийняттям біологічних наукових знань у правовому просторі, а саме зміна гетеронормативності та моногамності як єдиних етично-прийнятних моделей виявлення зрілої любові.

Впровадження філософії любові як етично-духовної освітньої компоненти дозволить виховувати людство у тому, що є любов'ю істинною на відміну від подоби любові, що несе смертальний характер, а також показати користь суспільства, що любить та толерує супроти деструктивно-байдужого, а також наблизити людство на крок ближче до суспільного Блага – щастя для всіх і кожного.

Література

1. Платон. Бенкет / перекл. з давньогрецької і коментарі Уляна Головач; вступна стаття Джованні Реале. Вид. 2-ге, випр. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018. lii + 220 с.
2. Платон. Держава / перекл. з давньогрецької Дзвінка Коваль. Львів: Априорі, 2021. 464 с.
3. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. В. Ставнюка. Харків: ТОВ "ТЕРРА ЮА", 2025. 304 с.
4. Біблія / Новий переклад Рафаїла Турконяка. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2022. 1168 с.
5. Вовк Д. Вплив християнства на право держав європейської цивілізації: концептуальні засади осмислення. *Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр.* Харків, 2012. № 1. С. 25–34. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/7495>
6. Компендіум. Катехизм Католицької Церкви. Львів: Свічадо. 2020. 208 с.
7. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви. Христос – Наша Пасха. Львів: Свічадо, 2023. 344 с.
8. Митр. Михаїл (Федот Хороший). Поширений катехизис православної церкви Христової. Кенсінгтон, США: Воскресіння. 1992. 176 с.
9. Святий Августин. Сповідь / пер. з латини Ю. Мушака. Львів: Свічадо, 2025. 356 с.
10. Aquinas T. Summa Theologica. Access: URL: <https://aquinas.cc/la/en/~Sent.I>
11. Павленко Н. ІДЕЯ ЛЮБОВІ В ІСТОРІЇ ЗАХІДНОЇ ФІЛОСОФІЇ. *Вісник Львівського університету. Серія філос.–політолог. студії*. 2022. Вип. 54. С. 86–93. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.14>
12. Спіноза Б. Етика: філософський трактат. Київ: видавничий союз "Андронум", 2020. 210 с.
13. Кант І. Критика сили судження. Київ: Темпора, 2022. 904 с.
14. Immanuel Kant. The Metaphysics of Morals / Introduction, translation, and notes by Mary Gregor. USA: Cambridge University Press, 1991. 307 p.
15. Фройд З. По той бік принципу задоволення / Переклад з німецького В. Б. Чайковського. Харків: Фоліо, 2019. 155 с.
16. Фройд З. Невпокій в культурі / пер. з нім. Юрко Прохасько. Вид. 2-ге. Львів: Видавництво "Априорі", 2023. 120 с.
17. Фромм Е. Мистецтво любові; пер. з англ. В. Кучменко. Харків: Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2017. 192 с.
18. Carrie Jenkins. What Love Is: And What It Could Be. New York: Basic Books, 2017. 250 p.
19. bell hooks. All About Love: New Visions. United Kingdom: Harper Collins Publishers, 2016. 272 p.

Анотація

Янішевський О. Л. Синтез концептуальних засад розуміння любові й кохання у західній філософській традиції. – Стаття.

Метою статті є дослідження історіологічної еволюції інтерпретації феномена любові та кохання як еротичної форми любові у західній філософській традиції, а також філософського співставлення їх понятійного змісту з метою сучасного критичного переосмислення задля віднайдення або наближення до істинного розуміння цих феноменів. Для досягнення поставленої мети, використано історико-філософський метод визначення змісту концепцій західної традиції у відповідні історичні періоди, а також герменевтичний метод задля правильного трактування любові й кохання у розумінні відповідного часу. Порівняльний та логічний методи використані для компарації філософських традицій у тлумаченні любові й кохання та їх ролей з метою виведення міжкультурно-історіологічних ключових концепцій та їх особливостей, а аналітичний метод та концептуальний аналіз довершують холистичність дослідження, сприяючи прослідковуванню основних компонент тлумачень любові й кохання, а також синтезу філософських ідей Заходу задля переосмислення існуючих ідей та пропозиції нового бачення цих антропологічних феноменів.

У статті встановлено, що історіологічно, філософське осмислення любові у тлумаченні Заходу характеризується як соціальним (зовнішнім) виміром любові, виявом якої є дружні та доброзичливі стосунки, так і метафізичним (духовним) виміром, який проявляється в усвідомленні ролі любові у світі через Бога або як абсолютне Благо; кохання ж є одним із виявів любові з еротичною компонентою у її змісті, котра в її моральній максимі сприяє самопізнанню, любовному та гармонійному стану закоханих, або, в нижчому сенсі, слугує як пристрасне тілесне бажання, яке може слугувати перепорою до істинного пізнання людини і світу. Доведено, що філософські концепції Заходу про любов мають як як і спільні особливості в значенні блага для людини та досягнення нею щастя як результат життя з любов'ю, так і відмінності, особливостями яких є її різне визначення (як воля-дія людини, спрямована на добро; прагнення творити у красі; божественний атрибут тощо). Додатково обґрунтовано, що наявність принципових відмінностей у філософіях Заходу дозволяє не лише сприймати спільні положення як такі, що претендують на істинність, але й переглядати поточні встановлені переконання або світогляди з метою пошуку такого консенсусу, що стане спільним сприйнятим кожною із традицій, а отже, такого, що претендуватиме на чергове, більш істинне відображення любові з метою гармонізації суспільства задля забезпечення суспільного та індивідуального благ.

Ключові слова: любов, любов романтична, любов еротична, розуміння любові, християнська любов, людина, філософські традиції Заходу, християнство.

Summary

Yanishevskiy O. L. Synthesis of the conceptual foundations for understanding love and romantic love in the Western philosophical tradition. – Article.

The aim of the article is to investigate the historiological evolution of interpretations of the phenomenon of love and romantic love as an erotic form of love within the Western philosophical tradition, as well as to provide a philosophical comparison of their conceptual content with the purpose of contemporary critical rethinking in order to discover or approximate a true understanding of these phenomena. To achieve this aim, the historical-philosophical method is employed to determine the content of concepts within the Western tradition across relevant historical periods, along with the hermeneutic method to ensure an accurate

interpretation of love and romantic love in accordance with the understanding of their respective epochs. The comparative and logical methods are used to compare philosophical traditions in their interpretations of love and romantic love and their respective roles, with the aim of deriving intercultural and historiological key concepts and their specific features. The analytical method and conceptual analysis complete the holistic nature of the study by facilitating the identification of the core components of interpretations of love and romantic love, as well as the synthesis of Western philosophical ideas for the purpose of rethinking existing views and proposing a new vision of these anthropological phenomena.

The article establishes that, historiologically, the philosophical understanding of love in Western thought is characterized both by a social (external) dimension of love, manifested in friendly and benevolent relationships, and by a metaphysical (spiritual) dimension, expressed in the awareness of the role of love in the world through God or as the absolute Good. Romantic love, in turn, is understood as one of the manifestations of love containing an erotic component in its content, which, in its moral maxim, contributes to self-knowledge and to a loving and harmonious state of those in love, or, in a lower sense, functions as a passionate bodily desire that may become an obstacle to the true knowledge of the human being and the world. It is demonstrated that Western philosophical conceptions of love share common features in viewing love as a good for the human being and as a means of achieving happiness as a result of a life lived with love, while also exhibiting significant differences, reflected in its varied definitions (as a volitional human act oriented toward the good; as a striving to create in beauty; as a divine attribute, etc.). Furthermore, it is substantiated that the presence of fundamental differences among Western philosophical traditions makes it possible not only to regard shared positions as claims to truth, but also to revise established beliefs or worldviews in the search for a consensus that could be commonly accepted by each tradition, and thus aspire to a new, more truthful representation of love aimed at harmonizing society and ensuring both social and individual well-being.

Key words: love, romantic love, erotic love, interpretation of love, christian love, human being, Western philosophy, christianity.

Дата надходження статті: 27.10.2025

Дата прийняття статті: 12.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025